

АНТРОПОЛОГІЯ ТА АКСІОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ У ПРОЦЕСАХ СУСПІЛЬНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ

Будз В. П., Львівський національний університет імені Івана Франка (Львів), e-mail wolbu@ua.fm, ORCID 0000-0002-9245-7571.

Гоян І. М., Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ), e-mail ihor.hoian@pnu.edu.ua, ORCID 0000-0003-2548-0488.

У дослідженні показано співвідношення антропологічного та аксіологічного компонентів соціальних очікувань, які інтерпретуються як основи суспільної самоорганізації. Соціальні очікування розглядаються з антропологічного боку як наслідок сутнісного виміру людської природи, а з аксіологічного – як очікування системи матеріальних і духовних цінностей.

Ключові слова: соціальні очікування, антропологія соціальних очікувань, аксіологія соціальних очікувань, суспільна самоорганізація.

АНТРОПОЛОГИЯ И АКСИОЛОГИЯ СОЦИАЛЬНЫХ ОЖИДАНИЙ В ПРОЦЕССАХ ОБЩЕСТВЕННОЙ САМООРГАНИЗАЦИИ

Будз В. П., Львовский национальный университет имени Ивана Франко (Львов), e-mail wolbu@ua.fm, ORCID 0000-0002-9245-7571.

Гоян И. Н. Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаныка (Ивано-Франковск), e-mail ihor.hoian@pnu.edu.ua, ORCID 0000-0003-2548-0488.

В исследовании показано соотношение антропологического и аксиологического компонентов социальных ожиданий, которые интерпретируются как основы общественной самоорганизации. Социальные ожидания рассматриваются с антропологической стороны как следствие сущностного измерения человеческой природы, а с аксиологической – как ожидание системы материальных и духовных ценностей.

Ключевые слова: социальные ожидания, антропология социальных ожиданий, аксиология социальных ожиданий, общественная самоорганизация.

ANTHROPOLOGY AND AXIOLOGY OF SOCIAL EXPECTATIONS IN THE PROCESSES OF SOCIAL SELF-ORGANIZATION

Budz V. P., Ivan Franko National University of Lviv (Lviv), e-mail wolbu@ua.fm, ORCID 0000-0002-9245-7571.

Hoian I. M., Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk), e-mail ihor.hoian@pnu.edu.ua, ORCID 0000-0003-2548-0488.

The study shows the correlation of anthropological and axiological components of social expectations, which are interpreted as the basis of social self-organization. Social expectations are viewed from the anthropological side as a consequence of the essential dimension of human nature, and axiological – as expectations of the system of material and spiritual values.

Keywords: social expectations, anthropology of social expectations, axiology of social expectations, social self-organization.

Якщо теоретичними засобами будувати **антропологію соціальних очікувань**, то доцільно виходити з тези про те, що у своїй *онтологічній* суті соціальні очікування – це форма діяльності людини, яка спрямована на випередження загрозливих ситуацій. Останні можуть імовірно очікувати людину в її бутті, а оскільки людина за своєю *біологічною сутністю* – це смертна та фізично слабка істота, то в неї виникає страх, тривога за власне життя, яке спонтанно отримує статус фундаментальної цінності. В такому ракурсі **антропологія соціальних очікувань** має *футурологічний* та *аксіологічний* аспекти, оскільки вона ґрунтується на футурологічному вимірі страху та турботи за власні життєві цінності. При цьому страх та турбота – це, як обґрунтовує М. Гайдеггер, фундаментальні екзистенціали [Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер; пер. с нем. В. В. Библихина. М.: Ad Marginem, 1997. – с. 142; с. 182], які в такому випадку пов'язані безпосередньо із цінностями, власне людина переживає, боїться і клопочеться переважно про екзистенційно важливі цінності, які, на наш погляд, є основними формами соціальних очікувань.

Людина, як вважає М. Голянич, завжди цікавиться майбутнім [Голянич М. Футурологія. Філософія майбуття: монографія / М. Голянич. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2017. – с. 4]. Але вона не тільки цікавиться майбутнім, але й діє у футурологічному сенсі, оскільки людина «...є **аксіологічною** та **футурологічною істотою**, яка завжди діє мотивовано... на випередження негативних явищ природного і суспільного буття...» [Будз В. Самоорганізація суспільної дійсності в контексті її антропологічних засад та аксіологічних чинників: у 5 т. Т. 1: Прологомени до самоорганізації суспільного буття. Концептуальні та методологічні основи дослідження: монографія = Self-Organisation of Public Reality in the Context of its Anthropological Principles and Axiological Factors: in 5 Vol. Vol. 1: Prolegomena to Self-Organisation of Social Being. Conceptual and Methodological Bases of Research: Monograph / В. Будз. – Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2017. – с. 334]. На *футурологічному* рівні антропологія соціальних очікувань втілюється як діяльність людини на випередження небезпечних явищ. На *аксіологічному* рівні антропологія соціальних очікувань розгортається у контексті такої фундаментальної цінності як *життя* та інших дотичних до нього цінностей, які «дозволяють» забезпечувати його гідність та повноту – свобода, власність, добробут, мир, справедливість, щастя. Звідси соціальні очікування, на наш погляд, – це своєрідний «**центр прийняття рішень**» стосовно мотивів та способів поведінки людини в тих чи інших ситуаціях, бо людина перманентно боїться втратити життя, або ж цінності, які з ним пов'язані. Крім того соціальні очікування, як зазначає В. Хміль, здатні виступати регулятором соціальної поведінки людини, засобом побудови соціальної реальності [Khmil V. V. Philosophical and Psychological Dimensions of Social Expectations of Personality / V. V. Khmil, I. S. Popovych // Anthropological Measurements of Philosophical Research. – 2019. – № 16. – р. 56], або ж бути підґрунтям для здійснення вибору в тих чи інших умовах, зокрема в умовах бідності, як зазначає Дж. Вольф [Wolff J. Poverty, Social Expectations, and the Family / J. Wolff // In: Brando N., Schweiger G. Philosophy and Child Poverty. Reflections on the Ethics and Politics of Poor Children and their Families / N. Brando, G. Schweiger. Springer: Cham, 2019. – Vol 1. – P. 69–89], бути основою для діяльності людини на основі впевненості про тотожність минулого і

майбутнього [Гоян І. Історико-філософська рефлексія психологізму: на перетині філософії і психології: монографія / І. Гоян. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. – с. 45].

Реалізація футурологічного та аксіологічного аспектів соціальних очікувань, які пов'язані між собою *біологічною природою* людини, не може успішно відбуватись без становлення *соціальної сутності* людини, яка концентрується у *раціональності, діяльності та творчості*. Саме *соціальна сутність* людини *протистоїть* на онтологічному рівні *біологічній природі людини*, власне її смертності та фізичній слабкості, а також *протистоїть* страху, тривозі на основі надії на спасіння та порятунок. Страх і тривога перед буттям *долаються* через раціональність, яка дає людині «засоби надії» у формі технологій і знань, які захищають людське життя.

В такому аспекті *антропологія соціальних очікувань*, (тобто екзистенційна потреба людини у збереженні життя та його гідних умов, яка зумовлена *біологічною сутністю людини як живої, а водночас смертної істоти*) трансформується в **аксіологію соціальних очікувань** на основі *соціальної сутності* людини – *раціональності, діяльності та творчості*, які «дають» їй надію на спасіння, а тому на їх основі людина долає страх перед невизначеним майбутнім та страх перед смертю. Саме на основі раціональності людина здійснює футурологічну діяльність, прогнозує можливі загрозові наслідки суспільної життєдіяльності, створює технології захисту цінностей.

Але в процесах життєдіяльності *антропологія соціальних очікувань* тільки частково береться до уваги – переважно теоретиками суспільного життя у гуманітарних науках. На практиці ж у процесах суспільної самоорганізації домінує *аксіологія соціальних очікувань*, яка розгортається як система тих чи інших цінностей. Будь-яке соціальне очікування без виключення, яке людина проявляє стосовно галузей суспільного буття незалежно від рівня суспільних взаємодій – це не що інше як **«очікування системи матеріальних і духовних цінностей»**, які є засобами забезпечення людських потреб, які безпосередньо чи опосередковано залежать від біологічної природи людини, на якій ґрунтується антропологія соціальних очікувань.

В такому контексті для того щоб процеси суспільної самоорганізації були успішними і прогресивними необхідне їх коригування відповідно до антропології та аксіології соціальних очікувань. Тобто необхідно щоб ті рішення, які декларативно приймаються, наприклад, на економічному, політичному, правовому рівні, а також розмаїті суспільні реформи в тій чи іншій галузі, зокрема в освіті, медицині, відповідали антропології та аксіології соціальних очікувань, тобто відповідали тим системам матеріальних і духовних цінностей, які людина очікує отримати, або до яких вона прагне долучитись, виходячи із своєї біологічної та соціальної сутності.

Антропологія та аксіологія соціальних очікувань, на наш погляд, має спонтанний самоорганізаційний характер. Тому якщо декларативні рішення у суспільстві не відповідають основним матеріальними і духовними цінностям як основним соціальним очікуванням, якщо вони є антигуманними, недемократичними, неправовими, несправедливими, то таке суспільство схильне до самоорганізаційних процесів стагнації, корупції, конфліктності, регресу. З іншого боку декларативні рішення не повинні бути утопічними, не повинні давати спільноті марних сподівань, оскільки наслідком нереалізованої утопії є соціальні розчарування, які також можуть стати

причиною самоорганізації суспільних конфліктів та заворушень. Тому у гармонійному суспільстві суспільні відносини самоорганізуються на основі антропології та аксіології соціальних очікувань, в яких урівноважується біологічне та соціальне, індивідуальне та суспільне.